

Efsunkâr Sevgili: Hürriyet

Bewitching Lover: Freedom

Ahmet Dursun

Özet

İslam'ın temel kavramlarından biri hürriyet olmasına rağmen ülkemizde ve İslam dünyasında ortaya çıkan siyasî ve toplumsal veriler, gelişmiş demokrasilerin çok gerisinde olduğumuzu göstermektedir. Bu aşılması gereken bir problemdir. Hürriyeti imanî bir özellik olarak niteleyen ve “Ekmeksiz yaşarım hürriyetsiz yaşayamam” diyerek hürriyetin önemine dikkat çeken Bediüzzaman Said Nursî, İslam dünyasında muhabbet ve uhuvvetin hayata geçirilememesinin ve İslam dünyasının geri kalışının başta gelen sebepleri arasında istibdadın hâkim olmasını ve hakikî hürriyetten yoksunluğu saymaktadır. Bu çalışmada son yıllarda yapılan bazı çalışmalardan veriler sunularak İslam dünyasının genel fotoğrafı ortaya konulmakta ve Bediüzzaman'ın görüşleri ışığında hürriyetin maddi ve manevi kalkınmadaki rolü irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Hürriyet, İman, Geri Kalmışlık, Terakki, İstibdat.*

Abstract

Although one of the basic concepts of Islam is freedom, the political and social data emerging in our country and in the Islamic world show that we are far behind the developed democracies. This is a problem that needs to be overcome. Bediüzzaman Said Nursî, who considers freedom as a feature of faith and who says “I can live without bread but I can not live without freedom; expresses the dominant despotism and the lack of true freedom among the leading causes of the Islamic world. In this study, the data of some recent studies are presented and a general photograph of the Islamic world is presented and also freedom's role in tangible and moral development through the thoughts of Said Nursî is discussed

Keywords: *Freedom, Faith, Backwardness, Progression, Despotism,*

İslam'ın temel kavramlarından biri hürriyet olmasına rağmen ülkemizde ve İslam dünyasında ortaya çıkan siyasî ve toplumsal veriler, gelişmiş demokrasilerin çok gerisinde olduğumuzu göstermektedir.

Giriş

Son birkaç asırdır dünyadaki siyasî ve sosyal değişimlerin anahtar kavramı olan 'hürriyet' ile ilgili tartışmalar bizde de uzun bir geçmişe sahiptir.

İslam'ın temel kavramlarından biri hürriyet olmasına rağmen ülkemizde ve İslam dünyasında ortaya çıkan siyasî ve toplumsal veriler, gelişmiş demokrasilerin çok gerisinde olduğumuzu göstermektedir. Fakirlik, cehalet, geri kalmışlık, istibdat gibi yıkıcı olguların da etkisiyle İslam toplumlarında otoriter eğilimlerin terk edilemeyişi, hürriyet alanlarının daraltılması, insaniyet vasfıyla bağdaşmayan uygulamalar demokrasimizin istenilen düzeye ulaşmasını engellemektedir. Bu engel hiç şüphesiz geri kalmışlıkla beraber toplumsal ihtilafları ve ümitsizlik, bencillik, riyakarlık, yalancılık, tembellik gibi ferdi hastalıkları da doğurmaktadır. Bunda, hiç şüphesiz, İslam toplumlarının 19. yüzyılın başlarından itibaren dinsizliği siyasete alet eden akımlarla dini siyaset alet eden akımların çatışma sahasının içinde kalmasının rolü büyüktür. Bu çatışma esnasında entelektüel zeminini yitiren İslam dünyası hürriyet, adalet, meşveret gibi temel değerlerini de büyük ölçüde aşındırmıştır. Bu noktada Bediüzzaman Said Nursî'nin yaklaşımları İslam dünyasının yeni bir gelecek kurmasında yardımcı olabilecek, İslam toplumlarının kendini hatırlamasını sağlayacak özelliklere sahiptir.

Hürriyeti imanî bir özellik olarak niteleyen ve "Ekmeksiz yaşarım hürriyetsiz yaşayamam" diyerek hürriyetin önemine dikkat çeken Bediüzzaman Said Nursî, İslam dünyasında muhabbet ve uhuvvetin hayata geçirilememesinin ve İslam dünyasının geri kalışının başta gelen sebepleri arasında istibdadın hâkim olmasını ve hakikî hürriyetten yoksunluğu saymaktadır. Bu çalışmada son yıllarda yapılan bazı çalışmalardan veriler sunulurken İslam dünyasının genel fotoğrafı ortaya konulmakta ve Bediüzzaman'ın görüşleri ışığında hürriyetin maddi ve manevi kalkınmadaki rolü irdelenmektedir.

İslam Dünyasının Acıklı Resmi ya da Tedenni-i Millet

Muhakemat'ın başında Bediüzzaman Said Nursî'nin "Şu fakir, garip Nursî ki, "Bid'atüz-zaman" lâkabıyla müsemmâ olmaya layık iken, haberi olmadan 'Bediüzzaman' ile meşhur olan biçare, tedennî-i milletten ciğeri yanmış gibi feryad ü figan ederek, "Ah, ah, ah! Vâesefâ!" der ki:"^[1] şeklindeki ciğerleri dağlayan sözleri koskoca bir cihan imparatorluğundan, İslam'ın bayraktarlığından bahtımıza düşen iki kelimeyi yansıtır. Tedenni-i millet...

İslam dünyasındaki en az üç asırdır devam eden bir gerileme hali, bir türlü bitmek bilmeyen çöküş süreci... Batı'nın wifi ile güneş enerjisini uzaydan dünyaya taşıma projelerini geliştirdiği, uzayda koloniler kurmak için çalışmalar yaptığı, yapay zeka, moleküler biyoloji vb. alanlardaki keşifleriyle yeni bir çağa hazırlandığı dünyamızda İslam aleminden gelen veriler,

[1] Nursi, Muhakemat, Yeni Asya Neşriyat, İst, 2007, s. 23

Müslüman zihninin henüz çok gerilerde olduğunun, adeta Ortaçağ karanlıklarıyla boğuştuğunun ipuçlarıyla doludur.

Bugün bütün İslam dünyasının (57 ülke, 1 buçuk milyardan fazla Müslüman'dan söz ediyoruz) dünyadaki bilimsel gelişmelere yaptığı katkı 1.17'dir. Bu İspanya ve Hindistan'dan daha düşük bir veridir. Ortadoğu'daki gerilimli fay hattının gerçek öznesi olan İsrail tek başına 0,89 katkı payı ile tüm Arap ülkelerinin bilimsel üretiminden daha fazla bilimsel gelişmelere katkı sunmaktadır.^[2]

Gerek tarihi misyonu ve gerekse İslam dünyasının gelecek vizyonu için önemli bir yere sahip olan ülkemizin durumu da farklı değildir. Bir ülkenin bilimsel ve teknolojik gelişmelerdeki yerini ölçmede önemli bir ölçüte sahip olan Dünya Patent Enstitüsü'ne başvuru sayımız Muhammed Şahin'in 'Bilim ve Teknolojide Türkiye ve Dünya' adlı çalışmasına göre 6496'dır. Oluşukça iyi gibi gözükken bu rakam diğer ülkelerle karşılaştırıldığında hiç de iç açıcı değildir. Zira bu sayı İran için 13.768; Kore için ise 230.556'dır.^[3] Patent başvurularının yüzde altmışının her biri için 750 bini aşan bir veri ile ABD, Japonya ve Çin'den yapıldığı göz önüne alındığında Bediüzzaman'ın asrın başındaki eseflenmelerinin bugün için de ne kadar geçerli olduğu görülecektir.

Bu veriler diğer alanlar için de söz konusudur. Mesela Türkiye, "2017 Hukukun Üstünlüğü Endeksi"nde (Rule of Law), 113 ülke arasında 101'inci sırada yer aldı. Danimarka, Norveç ve Finlandiya'nın ilk üçü paylaştığı bu endekste^[4] İslam ülkelerinin çok gerilerde kalması son derece şaşırtıcı ve üzücüdür. Bu haberi doğrular nitelikte Mazlumder'in insan hakları raporlarına göre insan hakları ihlallerinin en çok İslam ülkelerince yapılıyor olması, İslam dünyasının temel hak ve hürriyetler noktasındaki durağanlığı ve bilimsel gelişmeler karşısındaki edilgen hali tam da Bediüzzaman'ın dediği şekilde feleğin ters dönmesi gibidir ve geri kalışımızın ipuçlarıyla doludur.

Bediüzzaman Said Nursi bu gerileme halinin nedenini çok veciz bir şekilde ifade eder.

"İslâmiyetin mağz ve lübbünü terk ederek kısrına ve zahirine vakf-ı nazar ettik ve aldandık. Ve su-i fehîm ve su-i edeple İslâmiyetin hakkını ve müstehak olduğu hürmeti ifa edemedik. Ta, o da bizden nefret ederek evham ve hayalatin bulutlarıyla sarılıp tesettür eyledi."^[5]

Bu veriler ışığında akla gelen sorulardan biri Müslümanlığımızla ilgili olmalıdır. Türkiye ne kadar Müslüman? Komşumuz İran, Irak ne kadar

"İslâmiyetin mağz ve lübbünü terk ederek kısrına ve zahirine vakf-ı nazar ettik ve aldandık. Ve su-i fehîm ve su-i edeple İslâmiyetin hakkını ve müstehak olduğu hürmeti ifa edemedik. Ta, o da bizden nefret ederek evham ve hayalatin bulutlarıyla sarılıp tesettür eyledi."

[2] Riaz, Hasan, Müslüman Zihinler, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 267

[3] Akyol, Taha, Kötü Karne, Hürriyet, 2 Şubat, 2017 (<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/taha-akyol/kotu-karne>)

[4] <http://t24.com.tr/haber/hukukun-ustunlugu-endeksinde-turkiye-113-ulke-arasinda-101inci-siraya-geriledi>

[5] Nursi, Muhakemat, Yeni Asya Neşriyat, İst, 2007, s. 23

*Geri kalmışlık,
yoksulluk,
adaletsizlik...
İslam ve
Müslüman
kelimeleriyle
bağdaştırılması
mümkün olmayan
kelimelerdir. Bu
çözülmesi zor bir
paradokstur.*

Müslüman? İslam'ın zeki mahdumu Mısır'dan geriye ne kaldı? "Biz ne kadar Müslümanız?" Zira geri kalmışlık, yoksulluk, adaletsizlik... İslam ve Müslüman kelimeleriyle bağdaştırılması mümkün olmayan kelimelerdir. Bu çözülmesi zor bir paradokstur.

Zulmün, başına adalet tacını geçirdiği; keyfi uygulamaların revaçta olduğu, fikir hürriyetinin olabildiğince kısıtlandığı, haksız yere idamların yapıldığı, jurnalciliğin kol gezdiği, devletçi-iktidarcı reflekslerin daha ağır bastığı, kişisel hak ve hürriyetlerin bu refleksler karşısında eridiği bir dünya ne kadar İslam'dır? Böyle bir dünyaya İslam dünyası deniliyor olması kahredici paradoksların özünü oluşturmaktadır.

Bilhassa son yıllarda hem ülkemizde hem de İslam ülkelerinde İslamî hayatın sosyal hayata aktarılması ile ilgili tartışmalarda ortaya sürülen ciddi bir iddia şudur: İslâmî hayat sosyal hayatta artık daha görünür bir haldedir. İslam her şeyiyle artık hayatın içinde ve her alanında. Son yılların meşhur tartışma konusunda durum gerçekten böyle midir, ya da İslam'ın sosyal hayatta daha görünür olmasıyla kastedilen nedir?

Yine ilginç ve değerli bir çalışma bu hususta da zihinsel problemlerimizin olduğunu gözler önüne sermektedir. Dünya ülkelerinin İslâmîliği konusunda yapılan araştırmalar İslami değerlerin İslam ülkelerinde sosyal hayatta daha görünür olduğu iddiasını geçersiz kılmaktadır. Dünya ülkelerinin İslâmîliğini iktisad, hukuk ve yönetim, insanî ve politik haklar ve uluslar arası ilişkiler endeksi bakımından ölçen, Global Economy Journal dergisinde yayımlanan Rahman ve Askari adlı iki ekonomistin incelemesine dayanan bir araştırmada Türkiye 208 ülke arasında yapılan İslâmîlik sıralamasında 103. sırada yer alıyor. Her yıl milyonlarca Müslüman'ı misafir eden Suudi Arabistan, komşumuz İran da İslâmîlik sıralamasında ilk yüzde yer alamıyorlar. Diğerler İslam ülkeleri için de aynı durum söz konusu. Şaşırıcı bir şekilde Yeni Zelanda, Lüksemburg ve İrlanda ilk üç sırayı paylaşırken İsveç, Danimarka, İngiltere, Norveç gibi Batılı ülkeler, İslâmîlik konusunda bize fark atıyorlar.^[6]

Tüm bu veriler birkaç asırdır gerilemenin pençesinde kıvranan İslam dünyasında zihni ve kalbi bir inkılabı ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Öncelikle "İslamiyet funûnun seyyidi ve mürşidi ve ulum-i hakikiyenin reis ve pederidir"^[7]tesbitinin gereklerini yerine getirecek bir inanç ve inkılaptan söz edilebilir. Bilimsel zihniyeti elde etme, likayati esas tutma, ataletten sıyrılma, ümitsizliği yok etme, hukukun üstünlüğü prensiplerine tam riayet, muhabbet ve uhuvveti hayatın zembereği haline getirme gibi İslam'ın da temel emirleri olan kriterleri yerine getirme çabası, bu inkılabın ilk adımları olabilir. Bu olmadıkça ne İslam daha görünür olacaktır, ne de yukarıda zikredilen endekslerde yükselmek mümkün olacaktır.

[6] Civan Abdulkadir, Türkiye İslami Bir Ülke midir? Mavi Yorum, 3 Mayıs 2016 (<http://www.maviyorum.com/turkiye-islami-bir-ulke-midir/>)

[7] Nursi, Muhakemat, Yeni Asya Neşriyat, İst, 2007, s. 25

Anahtar Kelime: Hürriyet

Bu acı neticeyi yüz yıl öncesinden öngörerek İslam dünyasının üç büyük düşmanını cehalet, zaruret ve ihtilaf olarak tesbit eden Bediüzzaman tedenni-i milletten çiğeri yanmış bir şekilde şu soruyu sormaktadır: Sorunun vurgusu, gerileme halinin ilanihaye devam etmeyeceği yönünde olmakla birlikte İslam dünyasını ayağa kaldıracak bir motivasyonu da içermektedir.

“Neden dünya ecnebilere terakki dünyası olsun da bize tedenni dünyası olsun?” Elbette ki refah, huzur, terakki, saadet... İslam dünyasından büsbütün uzak, elde edemeyeceği olgular değildir. İslam dünyası Bediüzzaman'ın ifadesiyle 'İslamiyet'e dest-i sadakati' ifade eden Kurani değerleri özümseyip hayata aktarabildiğinde tedenni zilletinden kurtulup hak ettiği yere yükselecektir.

Bu noktada Bediüzzaman Said Nursi'nin en çok üzerinde durduğu kavramlardan biri hiç şüphesiz hürriyettir. Bahsi geçen endekslerde gelişmiş olarak altı çizilen ülkelerin ortak özelliğinin hürriyetçi ülkeler oluşu bu durumu daha değerli hale getirmektedir.

Hürriyetin olmadığı zeminlerde her hangi bir gelişmeyi beklemek mümkün olmadığı gibi hür düşüncenin gelişmediği zeminlerde bilimsel gelişmelerden de söz edilemez. Fikirlerin serbestçe serdedilemediği, barika-ı efkarın, müdavele-i efkarın olmadığı yerde her hangi projenin hayata geçmesi de söz konusu değildir. Hürriyet yoksa yenilik de, ilerleme de yoktur. Hürriyetin olmadığı zeminlerde gerçek bir refaktan ve saadetten de bahsedilemez. Hürriyet kısıtlandığında toplumları kurun-u vustada bırakan istibdadın hegemonyası başlar. Bu bağlamda Bediüzzaman'ın bizi geri bırakan hastalıklar arasında bulaşıcı hastalıklara benzettiği çeşit çeşit istibdadı sayıyor olması çok manidardır.^[8] Yüzyıllardır çeşit çeşit sarı hastalıklar gibi her yere bulaşan istibdat hastalığından bir türlü kurtulamayan İslam dünyası ne yazık ki her alanda can çekişmektedir. O halde hürriyet “Ne efsunkâr imişsin âh ey didâr-ı hürriyet/Esir-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten” terennümleriyle peşinden koşulması, uğruna mücadele edilmesi gereken büyüleyici bir sevgilidir. Bu noktada Bediüzzaman'ın “ekmeksiz yaşarım hürriyetsiz yaşayamam” feryadı daha da anlamlı hale gelmektedir.

Bediüzzaman Said Nursi'nin İstanbul'a geldiği andan itibaren üzerinde en çok durduğu mesele bu yüzden hürriyettir. Bediüzzaman'ın İstanbul'a ilk gelişi Meşrutiyet döneminin tartışmalı günlerine denk gelmektedir. Meşrutiyet'in ihtiva ettiği anlam, İslam'a uygunluğu, Meşrutiyetin meşruiyeti, hürriyetin genel tarifi, İslam dünyasının geleceği, Batılılaşma, eğitim, geri kalmışlık, milliyetçilik... çokça tartışılan konular arasındadır. Bediüzzaman bu konularla ilgili devrin çeşitli gazetelerinde makaleler yazmış ve çeşitli vesilelerle hem Hürriyet'in ilanından önce hem de sonrasında

“Neden dünya ecnebilere terakki dünyası olsun da bize tedenni dünyası olsun?”

[8] Nursi, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2000, s. 21

Bediüzzaman bir çok makalesinde Asr-ı saadet uygulamalarından da örnekler göstererek bu kavramların İslam'ın özüne ait olduğunu vurgular.

ıçtımair konularda nutuklar irad etmiş, eserler telif eylemiştir. Hürriyet, bu teliflerin anahtar kelimelerinden biridir.

Bediüzzaman Said Nursî'nin hem İstanbul'da hem de Selanik'te verdiği hürriyet ile ilgili nutku bunların başında gelmektedir.

“Ey hürriyet-i Şer’i! öyle müdhiş, öyle güzel ve müjdeli bir seda ile çağırıyor sun ki...”^[9] hitabı ile başlayan Nutuk'ta müjdeler eşliğinde ‘terakki’ nin sırları ‘hürriyet’ kavramı etrafında verilir.

‘Hürriyete hitap’ başlıklı nutukta özetle ilan edilen kanun-i esâsinin hakimiyet-i millet için güzel bir başlangıç (beraat-i istihlal) olduğu nazara verilir ve hürriyeti doğuracak bu gelişmelerin bizi cennet kapılarına davet ettiği ifade edilir. O kapılar ittihad-ı kulub, muhabbet-i milliye, maarif, say-i insani ve terk-i sefahattir.^[10]

Bu dönemdeki hürriyet ve Meşrutiyet tartışmalarının odak noktasını bu kavramların İslam'a uygun olup olmadığı oluşturmaktadır. Bediüzzaman bir çok makalesinde Asr-ı saadet uygulamalarından da örnekler göstererek bu kavramların İslam'ın özüne ait olduğunu vurgular. Hürriyet hareketlerinin Batı kaynaklı olması nedeniyle Avrupa ve Batı medeniyeti noktasındaki endişeler karşısında Bediüzzaman'ın önerisi Avrupa'nın işimize yarayacak, terakkimize katkı sağlayacak fen ve sanatlarının alınabileceği yönündedir. Ancak medeniyetin günahları olarak tabir edilen kötü adet ve ahlaklarından uzak durulmalı; milli birlik ve beraberlik, ilim ve marifet, insanîyet cevheri, İslamiyet hakikatleri ve şeriatın hürriyet ve eşitlik düsturlarına riayet ve meşvret-i şeriye ilerlememiz için sahip çıkmamız gereken değerler olmalıdır.^[11]

Batılı uygulamalarda görüldüğü üzere sınırsız bir özgürlük yaklaşımının Müslüman bir toplum açısından şüpheli karşılanacağı açıktır. Bu hususta Bediüzzaman'a sorulan “hürriyetin başkasına zarar vermemek şartıyla her türlü sefahat ve rezaleti işleyebileceği bir serbestiyeti sunduğu...” noktasındaki sorulara verdiği cevaplar bugün de tartışılan bir çok noktayı aydınlatacak niteliktedir. “İnsanlar hür oldular ama Abdullahtırlar” diyerek insanın Allah ile münasebetini hatırlatan Bediüzzaman Said Nursî, hürriyetin şer’i sınırlarına dikkat çekmekte, sefahati ve rezaleti içeren, insanı süfli arzularının kölesi haline getiren hürriyet anlayışına karşı çıkmaktadır. Öylelerinin hürriyet adı altında rezilliklerini ilan ettiklerini belirten Bediüzzaman, “nazenin hürriyet, adab-ı şeriatla müteeddibe ve mütezeyyine olmak lâzımdır. Yoksa, sefahat ve rezaletteki hürriyet, hürriyet değildir; belki hayvanlıktır, şeytanın istibdadıdır, nefis-i emmareye esir olmandır.” demekte, “Hürriyetin

[9] Nursi, Nutuk, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 170

[10] Nursi, Nutuk, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 171

[11] Nursi, Nutuk, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 176-179

şe'ni odur ki; ne nefesine, ne gayriye zararı dokunmasın.” diyerek de gerçek hürriyetin çerçevesini çizmektedir.^[12]

Hürriyeti imanın hassası olarak değerlendiren Bediüzzaman'a göre hürriyet; tahakküm ve istibdat ile başkasını zillet altında bırakmamayı ve za-
limlere boyun eğmemeyi gerektirir.^[13]

Hürriyet Güneşini Engelleyen Karanlık Bulutlar: İstibdat

Bediüzzaman'ın hürriyetin önündeki en büyük engel olarak tanımladığı istibdat İslam güneşini örten, Kuran hakikatlerinin doğmasını engelleyen karanlık bulutlardır. İslam, istibdadın doğurduğu ahlaki çöküş ve dindeki zafiyetler dolayısıyla bilhassa Batılılar tarafından istibdada müsaitmiş gibi algılanmaktadır. Bediüzzaman Avrupalıların İslamiyet'i gelişmeye engel ve istibdada müsait olarak zannetmelerini kesilmesi gereken zakkum ağacına benzetir. Bununla birlikte kötü ahlakın kaynağı ve medeniyetin de düşmanı olan dinsizlik ve nifakla İslam alemini bölmeye yönelik hareketler de kesilmesi gereken diğer zakkum ağaçlarıdır.^[14] Meşruiyet zeminlerinde yetiştirilebilecek olan Tuba ağaçları ile bu problem ortadan kalkacaktır. Bu Tuba ağaçlarının birincisi birlik ve beraberlik; ikincisi gençlik eline mazhar olan; sefahat, israfat ve gelir eşitsizliğinden sıyrılmış medeniyetimiz ve geleceğin ikbalini sağlayan tam dindarlığımızdır.^[15]

İslam'ın istibdada müsait olduğu algısı nedeniyle Bediüzzaman'ın yüz yıl öncesinden tartışmaya açtığı bu konu günümüz fikir dünyasını da oldukça meşgul etmektedir. İslam dünyasında bilhassa son yıllarda tekrar artma eğilimi gösteren baskıcı yönetim anlayışı, adalet mekanizmalarının sağlıklı işleyemeyişi, hukuk anlayışının devletçi-mezhepçi... anlayışlar karşısında 'hak' merkezli olmaktan uzaklaşması İslam'ın istibdada müsait olduğu algısını ne yazık ki kuvvetlendirmektedir. İslam dünyasındaki uygulamalar nedeniyle bu algı giderek kuvvetlenmektedir.

Riaz Hasan'ın 'Müslüman Zihinler' adlı çalışması İslam toplumlarının bu noktadaki fotoğrafını ortaya koyması bakımından son derece değerlidir. İslam ülkelerinde Müslümanların inanç dünyasının nasıl şekillendiği, ibadetlerini nasıl yaşadıkları, sosyal sorumluluk pratiklerinin durumu, fitre-zekat ve diğer alanlardaki ekonomik yaklaşımlar, cihad anlayışı, din ile siyaset ilişkisinin çerçevesi, sivil toplum, toplumsal cinsiyet meseleleri, kadının sosyal hayattaki yeri gibi bir çok farklı alana işaret eden soru ve uygulamalardan yola çıkarak hazırlanan eser Türkiye, Mısır, Endonezya, Kazakistan, Malezya, Pakistan ve İran'da yapılan saha çalışmalarına dayanıyor. Çalışmalar sonunda ortaya çıkan veriler Müslüman zihinlerin henüz Bediüzzaman'ın önerilerinden uzak olduğunu gözler önüne sermektedir.

[12] Nursi, Münazarat, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 235

[13] Nursi, Münazarat, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 238

[14] Nursi, Makalat, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 32

[15] Nursi, Makalat, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 33

*Bediüzzaman
Avrupalıların
İslamiyet'i
gelişmeye engel
ve istibdada
müsait olarak
zannetmelerini
kesilmesi gereken
zakkum ağacına
benzetir.*

*Bediüzzaman
Said Nursî'nin
ifadesiyle
"istibdad zulüm
ve tahakkümdür,
keyfi bir yönetim
şeklidir ve tek
adamlıktır.
İnsaniyetin
mâhîsidir
(yıkıcısıdır).*

Mesela Pakistan'da 1979'da askeri darbe ile iktidara gelen Ziyauil Hak'ın ülkesini Kur'an'da ve Sünnet'te öngörüldüğü şekliyle Şer'i yönetimi ifade eden daha Müslümanca yaşamak amacıyla 'Hudud' kanunlarını yürürlüğe koymasından bir süre sonra, bu kanunların rejimin meşruluğunu desteklemek ve sürdürmek için kullanışlı bir ayağa dönüştürülmesi^[16]; 2002 yılında Pakistan'da tecavüze uğrayan bir kadının şikayet için sığındığı karakolda evlilik dışı ilişkiyle suçlanarak hadd cezasına mahkum edilmesi ve bu tür olayların artması^[17]; yine aynı ülkede bir insan hakları aktivisti olan Dr. Şeyh'in Pakistan ve Hindistan arasındaki gerilimin barış yoluyla çözülmesi gerektiği yolundaki konuşmasından dolayı 'küfür'le suçlanarak tutuklanması; Suudi Arabistan'da 2002 yılında kız öğrencilerin okuduğu yatılı bir devlet okulunda çıkan bir yangın sonrasında kızların tesettürsüz olabileceği nedeniyle Mutavva'nın (din polisi) kapıları kilitleyerek itfaiyenin müdahalesini engellemesi sonucu on dört öğrencinin yanarak ölmesi^[18]; 1994'te Kahire Üniversitesi'nde profesörlüğe yükselmek için girdiği sınavda komiteye sunduğu 'Dindar Söylemin Bir Eleştirisi' çalışmasından dolayı Doç. Dr. Zeyd'in mürted ilan edilmesi^[19] ve buna benzer örneklerin çokluğu Riaz'ın ifadeleriyle Müslümanlar'ın dinsel ve toplumsal vicdanındaki çatışmanın belirtisidir. Müslümanlar'ın önemli bir kısmının bunları hiç değilse hoş görmesi çağdaş İslam'ın ortak yaşamındaki ahlaki uyuşukluğun rahatsız edecek derecede olduğunu göstermektedir."^[20]

Bunun sonucu olarak Batı zihnindeki Müslüman algısının modernleşmeye karşı, şiddet ve istibdada yatkın şeklinde oluşması Bediüzzaman'ın 'istibdat' merkezli görüşlerini desteklemektedir. Bediüzzaman Said Nursî'nin ifadesiyle "istibdad zulüm ve tahakkümdür, keyfi bir yönetim şeklidir ve tek adamlıktır. İnsaniyetin mâhîsidir (yıkıcısıdır). Zulumun temeli olan istibdad insana özgü değerleri öldürdüğü gibi, suistimallerin de kapısını aralamakta, potansiyel olarak "ala-yı illiyyin"e çıkmaya layık olan insanı esfel-i safilîne yuvarlamaktadır.^[21] O halde İslam toplumlarındaki keyfi uygulamalar, sosyal hayatın her alanında ortaya çıkan haksız uygulamalar, baskı ortamları, hak ve hürriyetlerin kısıtlanması İslam'dan değil, İslam dışı uygulamaların kaynağı olan istibdattan kaynaklanmaktadır.

Gelinen nokta itibarıyla "Müslüman dünyadaki otoriter rejimler ve akımlar, İslam'dan değil de acaba dünyanın bu kısmında kökleşmiş siyasî kültürler ve sosyal yapılardan kaynaklanıyor olabilir mi" sorusunu^[22] soran

[16] Riaz, Hasan, Müslüman Zihinler, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 40

[17] Riaz, Hasan, Müslüman Zihinler, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 41

[18] Riaz, Hasan, Müslüman Zihinler, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 44

[19] Riaz, Hasan, Müslüman Zihinler, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 47

[20] Riaz, Hasan, Müslüman Zihinler, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 48

[21] Nursi, Münazarat, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 208

[22] Bu haklı soru Bediüzzaman'ın ehl-i kitap mensuplarının Müslüman olurken eski inanç, ahlak ve kültürlerine ait unsurları da beraberlerinde İslam'a dahil etmeleri anlamına gelen İsrailiyat ile ilgili görüşlerini akla getirmektedir. Bediüzzaman da

Mustafa Akyol, Türkiye örneğinden yola çıkarak otoriter İslamcılığın doğuracağı bazı riskleri şöyle sıralamaktadır:

Devletin “dindar nesiller yetiştirmek” niyetiyle, milli eğitim sistemini belirli bir İslam anlayışını terviç edecek şekilde formatlaması.

Devletin sahip olduğu ideolojik aygıtlarla, “ideal vatandaş”ı “dindar vatandaş” olarak tanımlaması. Dindarlığın, bürokraside, medyada, üniversitelerde, hatta iş dünyasında yükselmek için avantaj haline gelmesi.

İslami sivil toplumun (iktidarı destekleyen sivil unsurlarının) devletin adalatsız destek ve kayırmasına mazhar olması.

Din dışı ve din karşıtı fikirlerin, hatta dinin sıra dışı yorumlarının, devlet gücü ve parti aygıtları (medya, troller, mitingler) kullanılarak tel’in edilmesi, bastırılması, susturulması.^[23]

Bu tespitler üzerinden özgürlüğün niçin çok önemli olduğunu tartışmaya açan Akyol, Müslüman bir kişi olarak otoriter bir İslam anlayışının biz-zat İslam’ın kendisine büyük zarar vereceğinden endişe ettiğini belirtmekte, bu anlayıştan dolayı dinin donuklaşarak sivillliğini, dinamizmini, çoğulluğunu yitireceğini söylemektedir.

Otoriter iktidar nedeniyle İslami değerlerin hedef alınacağı, toplumun dinden uzaklaşacağı endişesini dile getiren Akyol Türkiye toplumunun “İslami toplum mühendisliği”ne muhatap olduğu takdirde İslamsızlaşacağını belirtmektedir.^[24] İslam olmayı İslammış gibi dayatmak; İslamsız bir kalp, toplum ya da devletin acımasız bir şekilde uğradığı her yeri onulmaz acı ve yaralarla tanıştırdığını görmek bu İslamsızlığın temeli olacaktır.

Bu bağlamda hem Türkiye’de hem de İslam aleminde bu muhtemel tehlikeyi savuşturmanın, Batılıların zihninde oluşan “otoriter İslam” algısını

İsrailiyattan kaynaklanan bazı İslam dışı fikir ve uygulamaların İslammış gibi zannedilmesinden şikayetçidir. Mesela konumuzla ilgili olarak, meşrutiyetin ve hürriyetin mehasinini göstermek ve ondan istifade ettirmek için İslamiyeti paslandıran hikâyat ve İsrailiyat ve taassubat-ı bârideden kurtarmak gerektiğinden söz eder. Bu durumda İslam toplumlarında her alanda görülen istibdat uygulamalarının vahşet ve bedeviyet dönemlerinden kalma bulaşıcı hastalıklar olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte istibdadi yalnızca eskiden kalma, kökleşmiş siyasi kültür ve yapılarla açıklamak mümkün olmayabilir. Bu durum aynı zamanda dünyaya bir imtihan amacıyla gönderilen insanın potansiyel varlığı ile ilgili olmalıdır. Bu noktada Bediüzzaman’ın insanın davranış potansiyelini ifade eden “kuvve-i şehevîye, kuvve-i akliye ve kuvve-i gadabîye” kavramlaştırması son derece önemlidir. İnsan bu duyguların kullanımında sınırsız bir özgürlüğe sahipken ona tavsiye edilen, ifrat ve tefrite kaçmamak, adaleti de ifade eden orta yolu (vasat) bulmaktır. Mesela kuvve-i gadabîyenin ifrat mertebesi tehevürdür. Maddî ve manevî hiçbir şeyden korkmamayı ifade eden bu hal bütün istibdat, tahakküm ve zulümlerin kaynağıdır. (Nursî, İşaratül İcaz, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2007, s. 45)

[23] Akyol, Mustafa, Özgürlüğün İslami Yolu Hürriyet, Doğan Kitap, İstanbul, 2013, s.7

[24] Akyol, Mustafa, Özgürlüğün İslami Yolu Hürriyet, Doğan Kitap, İstanbul, 2013, s.18-19

Otoriter iktidar nedeniyle İslami değerlerin hedef alınacağı, toplumun dinden uzaklaşacağı endişesini dile getiren Akyol Türkiye toplumunun “İslami toplum mühendisliği”ne muhatap olduğu takdirde İslamsızlaşacağını belirtmektedir.

*İslam dünyası
açısından iktidarı
ele geçirerek
ya da iktidar
imkanlarından
alabildiğine
faydalanarak
toplumu
dönüştürmeyi
amaçlayan İslami
hareketlerle dini
geri kalmışlığın
öznesi olarak
görerek dini
reddeden
hareketlerin
varlığı aşılması
gereken bir
problemdir.*

yok etmenin yolu istibdadın pis elinden, öldürücü zehrinden kurtularak Bediüzzaman'ın tarif ettiği şekilde fertlerin zihninden başlayarak topluma ve devletin yönetim şekline sirayet eden bir hürriyet anlayışına kavuşmak olmalıdır. "Cehalet ağasının, inat efendinin, garaz beyin, intikam paşanın, taklit hazretlerinin, mösyö gevezeliğin taht-ı riyasetlerinde, insan milletinden menba-i saadetimiz olan meşvereti inciten bir cemiyet"^[25]in dairesinde bulunanlar meşveret, cumhuriyet, hürriyet gibi özgürlüğe giden yolları kesmeye çalışsalar da İslam alemi terakkisinin en önemli kapısı olan adâlet ve meşveret ve kanunda inhisâr-ı kuvvetten ibâret olan cumhuriyeti ve hürriyeti aramalı, bunun için mücadele etmelidir.

Ne yazık ki 19. yüzyılın başlarından itibaren dinsizliği siyasete alet eden akımlarla dini siyaset alet eden akımların çatışma sahasının içinde kalan İslam toplumları bu değerlerden fazlasıyla uzaklaşmış durumdadır.

İslam dünyası açısından iktidarı ele geçirerek ya da iktidar imkanlarından alabildiğine faydalanarak toplumu dönüştürmeyi amaçlayan İslami hareketlerle dini geri kalmışlığın öznesi olarak görerek dini reddeden hareketlerin varlığı aşılması gereken bir problemdir. Zira bu anlayışların mücadele sahası haline gelen İslam dünyası her alanda kriz üretmeye devam etmektedir. Bu çatışmada adalet yok edilmekte, hürriyet zeminleri ortadan kaldırılmaktadır. İttihad, ittifak, tesanüd, muhabbet, uhuvvet gibi İslam'ın özü, terakkinin zembereği olan kavramlar yerle bir edilmekte; onun yerine bencilik, menfaat-i şahsiye, kizb, adavet yerleştirilmekte; çatışmacılık ve husumet hortlatılmaktadır. Bu noktada Bediüzzaman Said Nursî'nin şiddet ve çatışmayı reddeden, fertlerin ıslahıyla toplumun ıslah olabileceği fikrini bir model olarak sunan, "kimin himmeti milleti ise o tek başına millettir" yaklaşımıyla hamiyet-i milliye ve diniye kavramlarını öne çıkaran, "müspet hareket" prensibiyle eleştirel yaklaşımların da çerçevesini belirleyen; devleti de adalet, meşveret ve hukukun üstünlüğü ilkeleriyle değerlendiren yaklaşımları önem kazanmaktadır.

Sonuç

Hürriyeti kısıtlanmış fert ve toplumların gelişemediği günümüzün siyasî, sosyal ve ekonomik verileriyle de ortaya konulmaktadır. Bu veriler ışığında İslam dünyasının ortaya koyduğu fotoğraf hiç de iç açıcı değildir.

İslam'ın temel kavramlarından biri olan hürriyetin İslam dünyasında yeterince anlaşılammış ve uygulama alanı bulammış olması büyük bir çelişki ve problemdir. Bu problemi asrın başında fark eden Bediüzzaman Said Nursî hürriyeti maddi ve manevi kalkınmanın temeli olarak görmüş ve hürriyetçi yaklaşımını her fırsatta dile getirmiştir.

İnsanlığın geçirdiği devirleri beşe ayıran Bediüzzaman Said Nursî'nin son devri "malikiyet ve serbestiyet" olarak belirlemesi insanlık tarihi açısından

[25] Nursî, Münazarat, ESDE, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2009, s. 229

kayda değer bir tesbittir. Bediüzzaman'a göre "Öyle müthiş ve fakat güzel ve müjdeli bir seda ile çağırıyorsun" diyerek uğruna mücadele ettiği, peşinden koştuğu hürriyet, insanlık alemine galebe çalmaya başlamıştır. Bundan sonraki devirler hürriyet güneşinin parladığı devirler olacaktır.

İslam dünyasındaki gelişmeler de bu müjdenin dışında düşünülemez. Bediüzzaman'ın 'iman' ile ilişkilendirdiği hürriyet, kalbimize yerleşen o iman sayesinde, elbette, insani değerlerimizi tarumar eden istibdadın karanlık bulutlarını parçalayacak, bize de yüzünü gösterecektir. Dinsizliği siyasete alet eden anlayışların pençesinde büyük yaralar alan Kuranî değerler, dini siyaset alet edenlerin de pençesinden kurtularak saadet vaat eden mütebessim yüzünü tüm insanlığa gösterecektir.

